

Onzichtbaar aanwezig waar mensen elkaar aanraken

‘Overal zijt Gij onzichtbaar gegeven’: deze woorden, die wij ook vandaag weer zingen, vatten heel mooi samen wat wij wellicht ons credo zouden kunnen noemen: ‘Overal zijt Gij onzichtbaar gegeven’. De God die wij hier vieren laat zich vinden in de mensen, dingen, ervaringen van ons dagelijks bestaan. Als wij deze jaren als gelovigen iets beter beseffen, wanneer het in deze ruimte over God gaat, is het dat Hij of Zij niet iemand is die naar ons kijkt, over ons oordeelt, of over ons waakt: God bestaat niet tegenover ons, maar is onzichtbaar gegeven in haar schepping. God is het geheim van - in, achter - al wat bestaat: is de hartslag van ons leven, is ons vermogen lief te hebben, is het mysterie dat mensen en dingen doet groeien, bloeien, samenhoudt.

Daarom zijn we deze viering begonnen met een lofzang op de schepping - aarde, lucht, water, vuur - een lofzang ook op ons eigen lichaam dat dit alles mag zien en horen, smaken, ervaren; op het wonder van onze zintuigen, de openingen in ons lichaam waardoor de geest van God zich toegang tot ons verschaft, ons tot haar tempels maakt. In die geest leven betekent: opengaan, buiten en boven jezelf en de dingen uitstijgen, het geluk ervaren deel te zijn van het mysterie dat wij hier God noemen. ‘Overal zijt Gij onzichtbaar gegeven’: we vieren de aanwezigheid van de Levende, blijvende levensbron in een wereld waar alles net als wijzelf voorbijgaat, alles behalve dat: het leven, de liefde, Gods aanwezigheid.

Aanwezig zijn betekent tastbaar zijn, aanraakbaar. De liefdesliedjes van daarnet spreken, net als het Hooglied, heel dicht bij onze huid, over het verlangen aangeraakt te worden. Alles begint immers daar, met onze tastzin, ons gevoel, het meest fundamentele zintuig dat ons geschonken is. ‘O zoetigheid als je me aanraakt’, hoorden we, ‘wanneer je me aanraakt, is het alsof ik vlieg, val, in de gouden koets wordt getild’. De tastzin, ons ‘gevoel’, is het enige zintuig dat verspreid ligt over het gehele lichaam, van onze kleine teen tot het kruintje van ons hoofd. Mensen kunnen leven, menswaardig en zelfs gelukkig leven, zonder ogen, zonder oren, maar zo gauw ze niet meer kunnen aanraken en aangeraakt worden, houdt alles op. Is wat we eigenlijk het liefst willen en nodig hebben niet aangeraakt te worden door een ander: moeder, vader, vriend, vriendin, geliefde? Het is het eerste verlangen van de pasgeborene, het blijft ons grootste stil verlangen, een leven lang. Ook ons seksueel verlangen waarvan de vervulling vaak uiterst kwetsbaar is, omringd door schaamte en allerlei regels. Onze seksualiteit speelt zich dan ook voor het grootste deel af in onze verbeelding, en hoe! Aanraken en aangeraakt worden is tegelijk ons grote taboe: niet aanraken, niet aanranden, niet doden. Goed leren aanraken, ook seksueel, is één van de meest moeilijke vormen van levenskunst, die vraagt om veel creativiteit.

Het is een geschenk, onze vonk van Gods scheppingskracht, zo maar meegekregen. Bij zoiets goeds en moois is de geest van het kwaad altijd vlak in de buurt om er mee op de loop te gaan. In het spel van leven en dood heeft seksualiteit helaas ook altijd een hoofdrol. Denk aan de ontelbare dode moeders en baby’s vroeger, aan alle geslachtsziekten, denk aan de verschrikkingen die wij in onze tijd hebben gekend toen de aids epidemie toesloeg. Denk aan zoveel geperverteerde seksualiteit, ook binnen de Kerken. De corruptie van het mooiste in het bestaan leidt tot het slechtste. Gods gaven zijn kwetsbare gaven. Wijzelf zijn kwetsbaar, en vaak niet goed wijs. Wij dragen de schat die seksualiteit is, in broze vaten rond. Als gelovige mensen, die het onzichtbare in het zichtbare zoeken, is het juist hier zaaks wél wijs te zijn, en elkaar te helpen.

Gelukkig is er de liefde. Niet seksualiteit maar liefde, de liefde van en voor de naaste, blijft ons mooiste godsgeschenk. Daar zullen we het allemaal over eens zijn. Als God zich ergens vinden laat moet het daar zijn, in ouderlijke liefde, naastenliefde, liefde voor vreemdelingen, liefde voor de schepping. Die liefde is het die wij hier proberen uit te dragen: maar die liefde wordt gegeven en ontvangen door het lichaam dat wij zijn. Daarom mogen we, denk ik, onze scheppingskracht, met seksuele liefde als krachtbron, het op-één-na mooiste godsgeschenk noemen. De geschiedenis der mensheid houdt niet op ons dat voor te houden. Waar zijn de meeste mensen, openlijk of heimelijk, en vooral in hun verbeelding, meer en liever mee bezig? Sterker nog: God zelf is er voortdurend mee bezig sinds Zij van seksualiteit het instrument van de voortgang van haar eigen scheppingswerk heeft gemaakt. Gods werk staat of valt daar mee. Seksualiteit als godsgeschenk, als plaats waar we het Goddelijke, sommigen spreken zelfs graag van God zelf ervaren: ook de Christelijke Kerken hebben rond seksualiteit het sacrament van het huwelijk opgericht, een plaats bij uitstek waar God ontmoet kan worden. Terecht.

Toch is het christendom vanaf het begin hier jammer genoeg vooral ook anders mee omgegaan. Het heeft van het Godsgeschenk dat ons seksuele lichaam voor onszelf en voor anderen zou moeten zijn, vooral een voorwerp van schuld en schaamte gemaakt. Paulus die dacht dat het einde der tijden nabij was, gaat zelfs zo ver te zeggen dat het eigenlijk beter is niet te trouwen. Van die misverstane uitspraak is een hoop ellende gekomen.

Wij maken daar de laatste symptomen van mee. Stel u gerust, ik ga niet beginnen over die nare geschiedenis van christendom en seksualiteit. Wij voelen en denken tegenwoordig gelukkig anders. Het enige dat wij heel duidelijk moeten zeggen, lijkt me, is dat het Christendom, vaak met goede, vaak ook met minder goede bedoelingen, hier de plank mis heeft geslagen, fout zat, en dat wij, willen we aan dat Christendom enige overlevingskansen geven, daarmee niet door moeten gaan.

Seksualiteit is van alle menselijk gevoel en ervaring de grondslag. Het Hooglied bezingt extatische gelukervaringen die velen van ons, hoop ik, zullen herkennen. Ik weet het: mensen kunnen ook zonder seksualiteit bestaan, en vaak heel gelukkig bestaan. Dat kan een keuze zijn, of een lot waarmee goed te leven valt. Vroeg of laat overkomt het de meesten van ons. Gelukkig maar, kunnen we onze lichamelijke energie ook anders gebruiken: Mensen tonen in de wetenschap, de kunsten, in de godsdienst ook, een wonderbaarlijke scheppingskracht waarbij alle seksuele prestaties verbleken. Ons werk is vaak ook onze hoogste uiting van liefde. Dat moeten en mogen we, wanneer we spreken over seksualiteit, vooral niet vergeten. Maar toch: wat is er fijner in een leven, geeft meer levenslust en geesteskracht, dan af en toe de Hij of Zij van het Hooglied te zijn? De Geest die daar rondwaart, geloven wij, is Gods scheppende geest, de geest van het begin. Seksualiteit kan een koninklijke weg naar God worden, kan het goddelijke in ons wakker maken. Het kind dat uit twee mensen geboren wordt is daar het overtuigende teken van. Wie geboorte heeft meegemaakt weet wat een Godswonder is, weet waarvoor hij of zij leeft. Iets of heel veel van dat wonder van nieuw leven is voelbaar in alle seksualiteit waar lust door liefde gedragen wordt, of je nu jong of oud bent, hetero of homo, en of het de eerste of de duizendste maal is. We kunnen van de broze vaten die we ook in dat opzicht zijn kunstenaars maken. Niet voor niets is één van de grote intuïties van mystieke zielen, Godzoekers bij uitstek, steeds opnieuw dat ze hun ervaringen in seksuele beelden uitdrukken, met God intiem verkeren, bruiloft vieren.

Ook het Hooglied blijft daartoe inspireren. Ik heb het altijd jammer gevonden dat in de evangeliën weinig terug te vinden is van het Hooglied. De evangelisten citeren graag en veel uit bijna alle boeken van de Joodse Bijbel, maar nooit uit het Hooglied. Jammer. Zij hebben dat populaire Hooglied, dat destijds overigens nog geen Bijbelboek was, waarschijnlijk goed gekend. Hoe dan ook, in de evangeliën gaat het over de verkondiging van een boodschap van gerechtigheid, over liefde tot de naaste, niet over verliefdheid, en lichamelijke liefde. We horen in de evangeliën jammer genoeg ook bijna niemand lachen, zien bijna niemand dansen: geen voorspel van liefde. Zo wordt er ook niet of nauwelijks gesproken over Jezus' broers en zussen die hij zeer waarschijnlijk gehad heeft. Die passen niet in het verhaal. Dat gaat over de liefde van God en diens Messias. De enige privé ervaring van Jezus die je bij alle evangelisten terugvindt is wat je zijn eenzaamheid zou kunnen noemen. Hij was onbegrepen, en is dat gebleven tot in zijn dood. De leerlingen volgden, bewonderden hem, maar begrepen niets van hem. Jezus was hun te ver vooruit. Het is een groepje ongeregeld, die steeds weer de verkeerde vragen stelt, de verkeerde antwoorden geeft. Judas is natuurlijk kampioen onbegrip en verraad, maar Petrus maakt het bijna even bont en het hele stel ligt te slapen, zo wordt ons heel schuld bewust verteld, wanneer Jezus doodsangsten moet doorstaan. In die atmosfeer is geen plaats voor een Hooglied. Gelukkig is er wel een verhaal waarin Jezus tot aanraken komt, niet het genezend aanraken waar bij hem vaak sprake van is, maar intiem aanraken. Het speelt op de avond voor zijn dood. Johannes, die dit vertelt, laat geen laatste maaltijd plaatsvinden, geen brood en wijn, in plaats daarvan laat hij Jezus neerknielen en de voeten van zijn leerlingen wassen. Met dat laatste gebaar wil Jezus de protesterende leerlingen tonen, staat er, dat hij hen liefheeft, ondanks alles liefheeft, zich niet boven hen stelt maar één van hen is, en wil zijn. Dit vriendschapsgebaar is het mooiste, meest evangelische getuigenis van hoe mensen elkaar zouden moeten aanraken. Er zijn gemeentes waar dit ook zo gebeurt en dit jaar als alle jaren is paus Franciscus de voeten gaan wassen van een aantal kleine mensen. Als ritueel is het natuurlijk moeilijker uit te voeren dan het delen van brood en wijn, maar we zouden dit teken misschien ook hier af en toe kunnen stellen. En als jullie mij vragen hoe ik dit alles met het Hooglied rijm, is het antwoord eenvoudiger dan het misschien lijkt: Ik denk dat seksuele liefde pas haar ware diepte bereikt, sacrament, Godsontmoeting kan worden tegen de achtergrond van die houding. Wanneer wij bereid zijn de voeten te wassen van vele anderen, als van onze gelijken, zullen wij ook die ene ander naar wiens lichaam wij verlangen niet gebruiken, maar met hem of haar werkelijk liefde en leven delen. Wat dat verder betekent kan ieder naar eer en geweten zelf uitvinden, dat hoeven Kerken en andere autoriteiten ons niet te vertellen. Nogmaals, ieder - oud en jong, hetero en homo - zingt zijn eigen Hooglied, en het is fijn wanneer Kerken ons helpen daarover te spreken en, natuurlijk, te zingen. Laten we dat dus maar weer doen.

Henk Hillenaar

Gelezen: 'Liefdesliedjes', geïnspireerd door het Hooglied, van Judith Herzberg.